

Πριν ένα μήνα 17-2-93 ο Μισέλ Ροκάρ καλούσε τους σοσιαλιστές να επαναλάβουν τα βήματα δημιουργίας και ανανέωσης, που είχαν πραγματοποιηθεί το 1905 (ίδρυση του Σοσιαλιστικού Κόμματος από το Jean Jaures) το 1920 (ίδρυση του νέου κόμματος από τον Leon Blum στο συνέδριο του Tours με αποχώρηση των κομμουνιστών), το 1946 (ίδρυση του μεταπολεμικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος από το Guy Mollet) και τέλος το 1971 (ίδρυση του σημερινού κόμματος από το Francois Mitterand μετά τη κατάρρευση του προηγούμενου τη δεκαετία του 60). " Σας καλώ," είπε, "με το ίδιο θάρρος, όσων μας προηγήθηκαν με την ίδια πίστη, να πραγματοποιήσουμε μια τομή και να πραγματοποιήσουμε μια αναγέννηση. Αυτό το οποίο έχουμε ανάγκη είναι ένα πλατύ κίνημα ανοιχτό και σύγχρονο, εξωστρεφές, πλούσιο από τη διαφορετικότητά του την οποία και καλλιεργεί".

Το Γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα δεν είναι το μόνο κόμμα που συζητούν για ανανέωση. Στη Γερμανία στα μέσα του περασμένου χρόνου δύο μέλη του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος ο Thomas Meyer και ο Christoph Zopfel παρουσίασαν στο κόμμα μια εισήγηση με τον τίτλο " Προϋποθέσεις για τη δημιουργία αριστερής πλειοψηφίας στην μετακομμουνιστική Ευρώπη". Τόνιζαν μεταξύ άλλων την ανάγκη η S.P.D. να βρει νέες εικόνες και σύμβολα για να γίνει ελκυστικός ο προγραμματικός της λόγος, να ξεπεραστούν εμφανή ελλείμματα προσαρμογής στη σύγχρονη εποχή.

Γιατί αυτή η αναζήτηση του νέου;

Είναι κοινή πεποίθηση ότι οι προϋποθέσεις πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η σοσιαλιστική επιδίωξη έχουν ριζικά αλλάξει. Θα αναφέρω χαρακτηριστικές αλλαγές.

α) Το φαινόμενο των σοσιαλιστικών κομμάτων ξεκίνησε σε μια εποχή όπου στις αναπτυσσόμενες ευρωπαϊκές κοινωνίες διαχωρίζονταν σε δύο αντιμαχόμενες τάξεις, την εργατική και την αστική. Το σοσιαλιστικό κόμμα ήταν το κόμμα των εργαζομένων. Οι

ταξικές διακρίσεις δεν είναι πια τόσο εμφανείς. Τα μεσαία στρώματα έχουν επεκταθεί. Οι εργαζόμενοι διαχωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες με αντικρουόμενα συμφέροντα. Ένα τμήμα των όσων συμμετέχουν στον παραγωγικό μηχανισμό προγραμματίζει, διαμορφώνει στρατηγικές, αναλύει και καθορίζει τις αποφάσεις μαζί με τους εργοδότες. Η εργασία στην αλυσίδα, η επαναλαμβανόμενη μονότονη εργασία έχει αισθητά περιοριστεί. Τα μεγαλοεργοστάσια της φορντικής παραγωγής έχουν συρρικνωθεί. Οι χώροι παραγωγής είναι διεσπαρμένοι συνδεδεμένοι σε δίκτυα, συνδυασμένοι με επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες. Το εργατικό συμφέρον που μπορεί να εκπροσωπεί ένα μόνο κόμμα δεν είναι τόσο εμφανές. Τα εργατικά στρώματα παύουν να έχουν σταθερή πολιτική συμπεριφορά.

β) Παλιά παραγωγικές σχέσεις ήσαν συνδεδεμένες με την επικράτεια. Ο έλεγχος των μέσων παραγωγής σε ορισμένη περιοχή, ο έλεγχος της κυβέρνησης επέτρεπε την πραγματοποίηση του σοσιαλιστικού προγράμματος. Σήμερα η διεθνής διαπλοκή των οικονομιών επιτρέπει όλο και λιγότερο στην πολιτική εξουσία να προσδιορίσει αυτόνομα την οικονομική πολιτική. Επιπρόσθετα οι δυνατές επιλογές έχουν δραματικά περιοριστεί. Μια που κάθε χώρα οφείλει να συμμετάσχει στον αχώνα δρόμου της ανταγωνιστικότητας, της αύξησης του ΑΕΠ είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί σε κανόνες που ισχύουν στο ευρύτερο περιβάλλον (Σουηδία - μείωση κοινωνικών δαπανών). Η αριστερά περιορισμένη από τις νομοτέλειες του παγκόσμιου συστήματος έχει χάσει τη δυνατότητα να προτείνει διαφορετικές μορφές δόμησης των κοινωνικών σχέσεων.

γ) Το Κοινωνικό Κράτος, το Κράτος Πρόνοιας βρίσκεται σε κρίση. Αδυνατεί να βρει τα έσοδα για να καλύψει τα προγράμματά του και να ανταποκριθεί στις ανάγκες.

δ) Οι προλετάριοι δεν είναι πια το εγκαταλελειμένο τμήμα της κοινωνίας. Νέα ένδεια, πρόσφυγες, άστεγοι, μόνιμα άνεργοι, πρόσωπα με προβλήματα που περιθωριοποιούνται στην κοινωνία, 25% του πληθυσμού των αναπτυγμένων κοινωνιών ζεί στα όρια της φτώχειας.

ε) Η καταπίεση, η αλλοτρίωση δεν έχει μόνο την πηγή της στην αντίθεση εργασίας και κεφαλαίου. Το κράτος, οι συντεχνιακές εκπροσωπήσεις, τα συνδικάτα, τα οργανωμένα συμφέροντα ασκούν και αυτά εξουσία η οποία περιορίζει και καταθλίβει το άτομο.

στ) Τα σοσιαλιστικά κόμματα έχουν χάσει σε απήχηση. Δεν είναι μαζικές οργανώσεις προσανατολισμού, αλλά μηχανισμοί (Γαλλ. Σοσ. Κομμα). Το μονοπώλιο της αριστεράς αμφισβητείται από άλλα κόμματα (Πράσινοι - κοινωνικά κινήματα). Οι πολιτικές του κόμματος θεωρούνται συμβιβαστικές γιατί από τη μια μεριά η ανταγωνιστική κοινωνική στάση είναι όλο και περισσότερο αδιέξοδη, ενώ από την άλλη η μειοψηφία που υφίσταται τις συνέπειες περιοριστικών δημοσιονομικών πολιτικών επιζητά αδύνατες ρήξεις. Τα μεσαία στρώματα κυριαρχούν πια στους κομματικούς μηχανισμούς και έχουν διαφορετική κοινωνική αντίληψη από εκείνη που χαρακτήριζε τους εργάτες - συνδικαλιστές που ίδρυσαν τα κόμματα.

ζ) Η κατάρρευση των ιδεολογιών και του υπαρκτού σοσιαλισμού άλλαξαν τις πεποιθήσεις σχετικά προς το εφικτό. Ο πολίτης δεν πιστεύει σε οράματα που μπορούν να ρυθμίσουν ολοκληρωτικά προβλήματα. Δυσπιστεί απέναντι σε συνολικές λύσεις. Τις θεωρεί δημαγωγία. Δεν ενδιαφέρεται για προβλέψεις που αφορούν το μακρινό μέλλον: για την ευτυχία στο καταληκτικό σημείο της προόδου ή μετά την επανάσταση. Δεν είναι εσωστρεφής αλλά ούτε η αγάπη προς τον συνάνθρωπό του, ούτε η αλληλεγγύη προς την κοινωνική του τάξη δεν τον συγκινούν πραγματικά και

μπορούν να τον κινητοποιήσουν. Ενδιαφέρεται γι αυτό που γνωρίζει, αυτό που βλέπει, ένα κόσμο κοντινό, την οικογένειά του, το περιβάλλον. Είναι ικανός να στρατευθεί, αρκεί οι άλλοι, το θέμα να έχουν πρόσωπο, συγκεκριμένη έκφραση, ώστε να είναι βέβαιος ότι η βοήθειά του δεν πάει χαμένη. Δεν ενδιαφέρεται για την τελική αδελφοσύνη του παραδείσου ή της τελικής λύσης και δεν έχει όρεξη να εργαστεί γι αυτήν.

η) Η τηλεόραση, τα μέσα επικοινωνίας καθιστούν τους παλιούς τρόπους πολιτικής προσέγγισης κινητοποίησης και προπαγάνδας ξεπερασμένους. Ο πολίτης δεν έχει ανάγκη να ενταχθεί στο κόμμα - οργάνωση για να μάθει την άποψη του κόμματος. Η άποψη του κόμματος δεν είναι άλλωστε η μόνη που μαθαίνει. Έχει αποκτήσει τις δυνατότητες να πληροφορηθεί, να συγκρίνει και να κρίνει, να διακρίνει τη δημαγωγία, να διαπιστώσει αν πίσω από τα ωραία λόγια και τη σοβαρή έκφραση κρύβεται το κενό, το ψέμμα, η πονηριά.

Υπάρχουν πολλοί που αναλύουν την πραγματικότητα αυτή και διαπιστώνουν αδιέξοδα, την αδυναμία να πραγματοποιήσουμε τα οράματά μας και συμπεραίνουν ότι η σοσιαλιστική επιδίωξη είναι αδύνατη, η σοσιαλιστική πολιτική χωρίς σκοπό.

Δεν έχουμε την επιλογή αν πρέπει ή όχι να αλλάξουν οι συνθήκες της ζωής μας. Η μόνη μας επιλογή είναι ο τρόπος και η κατεύθυνση αυτής της αλλαγής. Θα είναι ανεξέλεγκτη, με εμάς απλούς στωϊκούς παρατηρητές ή θα επιδιώξουμε να την καθοδηγήσουμε; Θα αφήσουμε τις εξωτερικές δυνάμεις που ελέγχουν τις διεθνείς ανακατατάξεις να προσδιορίσουν τη θέση μας στον κόσμο που διαμορφώνεται ή θα προσπαθήσουμε να αξιοποιήσουμε αυτές τις ανακατατάξεις για να βελτιώσουμε τη θέση μας;

Και ακόμα, ποιοι θα καρπωθούν τα οποία οφέλη προκύψουν απ' αυτήν την αλλαγή; Θα αδιαφορήσουμε για το κόστος και τα θύματά της ή θα προσπαθήσουμε να αμβλύνουμε αυτές τις επιπτώσεις, να μοιράσουμε δίκαια το κόστος και θα συνδράμουμε όσους δεν μπορούν ν' ανταποκριθούν σ' αυτήν την πορεία; Θα αποδεχθούμε μια κοινωνία πολλών ταχυτήτων, μια κοινωνία έντασης, εκμετάλλευσης και περιθωριοποίησης των αδυνάτων ή θα επιδιώξουμε να επικρατήσει κοινωνική δικαιοσύνη και αλληλεγγύη;

Χρειάζεται μια σοσιαλιστική πολιτική. Ακόμη υπό τις συνθήκες αυτές;

Ναι, γιατί υπάρχουν σωρεία από προβλήματα που έχουν σχέση με την επιδίωξη του σοσιαλισμού για μια δικαιότερη και πιο ανθρώπινη κοινωνία.

Οι ανισότητες στην παιδεία, στην περίθαλψη, στην κοινωνική ασφάλιση, παρόλο που δεν έχουν περιοριστεί, παραμένουν μεγάλες. Εξακολουθούν να υπάρχουν οι σημαντικές ανισότητες στο επίπεδο ανάπτυξης, στα εισοδήματα, η διαφορετική μεταχείριση των φύλων, οι μεγάλες διαφορές μεταξύ των περιφερειών της χώρας και ταυτόχρονα οι έντονες κοινωνικές αντιθέσεις. Η ανεργία είναι μόνιμο καθεστώς για πολλούς, ενώ οι άλλοι έχουν διπλή απασχόληση. Όμως η συνείδηση ότι απαιτείται περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη γίνεται συνεχώς πιο έντονη: Με ποιο τρόπο θα την πετύχουμε;

Στην πόλη το περιβάλλον είναι όλο και λιγότερο ανθρώπινο, η οικογένεια χάνει τη συνοχή της, η κοινωνία γίνεται όλο και πιο ανταγωνιστική, το άτομο αισθάνεται αποξενωμένο, χωρίς ρίζες, αντιμέτωπο με ένα εχθρικό περιχυρο. Αλλά σήμερα αυξάνουν οι δυνατότητες επιλογής στην εργασία, στον ελεύθερο χρόνο, στη διαμόρφωση της ζωής, επεκτείνεται η κοινωνική ασφάλιση και πρό-

νοια, μπορούμε να καταπολεμήσουμε την αρρώστια και την εγκατάλειψη και να προωθήσουμε την αλληλεγγύη. Πώς θα αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες αυτές;

Η αλλοτρίωση, η εξάρτηση, η εκμετάλλευση στο χώρο της εργασίας είναι ακόμη έντονες. Η αυτοματοποίηση και η πληροφορική επηρεάζουν το εργασιακό περιβάλλον. Η αναγκαιότητα της τεχνικής γνώσης, της εξειδίκευσης, της κινητοποίησης των πρωτοβουλιακών και διαχειριστικών ικανοτήτων των εργαζομένων δημιουργούν νέες σχέσεις εργασίας. Ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων απαιτεί νέες μορφές οργάνωσης της εργασίας, κοινωνικού διαλόγου, και δημιουργούν την ελπίδα για περισσότερη συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων και στην κατανομή των κερδών. Αλλά οι δυνατότητες πρέπει να γίνουν πραγματικότητα.

Νέες τεχνολογίες, ιδιαίτερα στον τομέα της πληροφόρησης και της επικοινωνίας, επηρεάζουν τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, παρέχουν όλο και μεγαλύτερες δυνατότητες χειραγώγησης του ατόμου, παρακολούθησης των δραστηριοτήτων του πολίτη και επιτήρησης της ιδιωτικής του ζωής. Ταυτόχρονα, όμως, διανοίγονται νέες δυνατότητες για περισσότερη πληροφόρηση και διαφάνεια, γεννιέται η ελπίδα για ουσιαστικότερη συμμετοχή του πολίτη στην καθημερινή διαδικασία άσκησης και ελέγχου της εξουσίας. Πρέπει να βρούμε τους τρόπους.

Οι εποχές των "κομμάτων πρωτοποριών", των "κομμάτων ενσαρκωτών των συμφερόντων του λαού και του Έθνους" έχουν παρέλθει. Τα μεγαλόπνοα σχέδια που διαγράφουν το μέλλον για δεκαετίες, τα προγράμματα που προβλέπουν και προκαθορίζουν την πορεία της χώρας προς τη συνεχή ευημερία αποδείχθηκαν ανεδαφικά. Αλλά η πολιτική δεν μπορεί να κινείται χωρίς πυξίδα. Η ατομική και συλλογική δραστηριότητα χρειάζεται να υπηρετεί και την ουτοπία για να έχει στόχους, μακροπρόθεσμη προοπτική και ιστορική διάσταση. Η σχετικότητα των λύσεων δεν πρέπει να

μας αποτρέπει να αναζητήσουμε νέους δρόμους. Η αποκάλυψη των αδιεξόδων και η αβεβαιότητα των διεξόδων δεν πρέπει να μας αφήνει χωρίς ελπίδα. Η κριτική σκέψη μάς επιτρέπει να σχεδιάσουμε μια ρεαλιστική πορεία για μια κοινωνία πιο δημοκρατική και πιο δίκαιη.

Οι δημιουργοί του σοσιαλισμού πίστεψαν ότι η αγορά μπορεί να καταργηθεί. Ήταν μια εξωπραγματική επιδίωξη. Αλλά η αγορά μπορεί να ελεγχθεί με την ενίσχυση και ανάπτυξη της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Το σοσιαλιστικό σχέδιο είχε στόχο τον κοινωνικό έλεγχο των διαδικασιών αναπαραγωγής της κοινωνίας. Εφόσον το σχέδιο αυτό δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με μια κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, τότε πρέπει να το πραγματοποιήσουμε με την αγορά και να θεωρήσουμε την αγορά ως ένα τεχνικό μέσο οργάνωσης της κοινωνίας, την ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής ως μέσο για την καλύτερη κατανομή εξουσιών, την εξισορρόπηση των κοινωνικών αντιθέσεων, τη δημιουργία κινήτρων την καθιέρωση προϋποθέσεων τόσο για την ατομική ανάπτυξη όσο για την κοινωνική αλληλεγγύη. Στο πλαίσιο αυτό το σοσιαλιστικό σχέδιο παραμένει εφικτό. Χρειάζεται να επαναπροσδιορίσουμε τους τρόπους.

Με ποιο τρόπο μπορούμε να προχωρήσουμε σε αυτή την κατεύθυνση; Το ιδιόδεσ μας, οι αξίες μας είναι οι ίδιες.

Σοσιαλισμός είναι για μας μια πολιτική πρακτική που αποσκοπεί στην επικράτηση της δημοκρατίας, της ελευθερίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης σε κάθε μορφή της κοινωνικής μας ζωής.

Εκείνο που πρέπει να αλλάξει είναι οι αντιλήψεις για το τι σημαίνουν στο σημερινό κόσμο οι πολιτικές με τις οποίες θα τις επιδιώξουμε, τα μέσα δράσης μας.

Η κοινωνική δικαιοσύνη δεν αφορά μόνο τον μισθό, τις σχέσεις εργαζόμενου - εργοδότη, την αντιπαράθεση εργασίας - κεφαλαίου. Για να υπάρξει κοινωνική δικαιοσύνη σε μια κοινωνία όπου είναι διαφορετικά τα εισοδήματα, όπου η εξάρτηση, η αβεβαιότητα και η ανάγκη αποτελούν καθημερινή μοίρα για τους πολλούς, όπου υπάρχουν ταξικές διακρίσεις, χρειάζεται συνεχής διεύρυνση των δυνατοτήτων ίσης συμμετοχής στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Χρειάζεται κατάργηση των φραγμών που προκύπτουν από την οργάνωση της κοινωνίας, δημιουργία για κάθε άνθρωπο ίσων ευκαιριών για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Κοινωνική δικαιοσύνη δεν σημαίνει μόνο ισότητα απέναντι στο νόμο, αλλά δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, του πλούτου, της εξουσίας, σημαίνει την αντιμετώπιση των συνεπειών του μηχανισμού της αγοράς, των κοινωνικών διακρίσεων, των διακρίσεων φύλων, των διαφορετικών δυνατοτήτων πρόσβασης στην παιδεία, των άνισων συνθηκών υγείας, περίθαλψης και ασφάλισης, των διαφοροποιήσεων που επιβάλλει ο αυτοματισμός του κοινωνικού συστήματος. Σκοπός μας δεν είναι η ισοπεδωτική εξομάλωση. Σκοπός μας είναι το κάθε άτομο να έχει ίσες δυνατότητες και ευκαιρίες αξιοποίησης των στοιχείων και των ιδιοτήτων της προσωπικότητάς του παρά τις διαφοροποιήσεις που προκύπτουν από την κοινωνική οργάνωση.

Οι αξίες που καθορίζουν τη δράση μας δείχνουν μόνο την κατεύθυνση, δεν αποτελούν συγκεκριμένη πολιτική. Εκφράζουν αιτήματα επιθυμίες, αναγκαιότητες, αλλά όχι τους δρόμους με τους οποίους θα φτάσουμε τους στόχους μας. Η απαρίθμηση τους δεν αρκεί για να αποδείξουμε την ικανότητά μας. Χρειάζονται προγράμματα. Η επιτυχία της αριστερής και της σοσιαλιστικής πολιτικής αποτελεί σχέδια, συγκεκριμένες λύσεις για την αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων του πολίτη, μια ρεαλιστική και εφαρμόσιμη προσέγγιση στα θέματα της ζωής και εργασίας μας. Οφείλουμε να πραγματοποιήσουμε επιλογές, να

προσδιορίσουμε τρόπους, να ερευνήσουμε επιπτώσεις και όχι να αρκούμαστε σε εξαγγελίες. Τις εξαγγελίες δεν τις πιστεύουν πια παρά μόνο πολλοί λίγοι.

Κυρίαρχα ζητήματα για τον καθορισμό του προγράμματός μας είναι:

α) Η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης και η διακυβέρνηση των προβλημάτων που προκύπτουν από την Ευρωπαϊκή ενοποίηση και τη διεθνοποίηση των συναλλαγών.

β) Η ισχυροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση της κοινωνίας ως απάντηση στην επέκταση των μηχανισμών εξουσίας, καταπίεσης και αλλοτρίωσης και ως μέσο διεύρυνσης των δυνατοτήτων του ατόμου.

γ) Ο εκσυγχρονισμός και η αναδιάρθρωση της παραγωγής, η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής Ελλάδας του 2000 για να εξασφαλίσουμε οικονομική ανεξαρτησία, ατομικές δυνατότητες και βελτίωση των συνθηκών ζωής.

δ) Η επαναθεμελίωση της αλληλεγγύης ως μέσο επιβίωσης και λειτουργίας της κοινωνίας όταν τα πρότυπα ζωής καλλιεργούν την κοινωνική αδιαφορία, την άκριτη κατανάλωση και την προάσπιση του ατομικού συμφέροντος.

ε) Ο προσδιορισμός νέων ισορροπιών ανάμεσα στις ανάγκες της οικονομικής μεγέθυνσης και της προστασίας του περιβάλλοντος.

στ) Ο εφοδιασμός της κοινωνίας μας και ιδιαίτερα της νεολαίας με τα πολιτιστικά και πολιτισμικά στοιχεία, ώστε να είναι ικανή να αξιοποιεί τα μηνύματα του διεθνούς περιβάλλοντος, με τα οποία συνεχώς βομβαρδίζεται, αλλά και να

συμμετέχει θετικά στο παγκόσμιο πολιτιστικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι.

Όπως φαίνεται απο την παραπάνω καταγραφή, το ενδιαφέρον μας δεν μπορεί να εστιάζεται πια σε μια αποκλειστικά οικονομική κατεύθυνση. Η αντίληψη ότι το μέλλον μας εξαρτάται μόνο και μόνο απο τη μορφή που θα δώσουμε στις σχέσεις παραγωγής είναι λανθασμένη.

Οι αντιπαραθέσεις που διακρίνουν την κοινωνία μας εστιάζουν κυρίως γύρω από τρεις κύκλους προβλημάτων: Ο πρώτος αφορά θέματα διανομής του κοινωνικού πλεονάσματος, είναι συνδεδεμένος με την ταξική αντιπαράθεση αλλά και τις κρατικές παρεμβάσεις για αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών της αγοράς. Ο δεύτερος σχετίζεται με αντιθέσεις για τον έλεγχο και τη νομή της εξουσίας. Οι αντιθέσεις αυτές εμφανίζονται ως διαμάχες στο πολιτικό - διοικητικό σύστημα, ως θέματα ελέγχου της εξουσίας, διαφάνειας των διαδικασιών και αποκέντρωση. Τέλος, ο τρίτος κύκλος έχει ως επίκεντρο διαφορές σχετικά με το πολιτισμικό περιβάλλον, τη διατήρηση ή αποκατάσταση τρόπων ζωής που κινδυνεύουν, την κατοχύρωση ικανοποιητικών συνθηκών ζωής.

Εμείς οι σοσιαλιστές πιστεύουμε ότι οι αγώνες μας πρέπει να αφορούν ταυτόχρονα και τα τρία αυτά θέματα. Μεταβολές στις παραγωγικές σχέσεις ή την οικονομική μεγέθυνση, οι οποίες δεν είναι συναρτημένες με πρόοδο στο πολιτικό - θεσμικό επίπεδο και στο πολιτισμικό - κοινωνικό περιβάλλον, δεν εξασφαλίζουν τη μετάβαση της κοινωνίας σε πιο εξελιγμένες μορφές. Η εξέλιξη σε έναν τομέα, όσο δεν βρίσκει στηρίγματα στους υπόλοιπους τομείς κοινωνικής οργάνωσης και δραστηριότητας, μένει ανολοκλήρωτη, με αποτέλεσμα κοινωνικά και οικονομικά αδιέξοδα.

Οικονομικές παροχές μιας αυταρχικής κρατικής εξουσίας δεν έχουν επαύριο γιατί η έλλειψη δημοκρατίας παρεμποδίζει την ανάπτυξη. Κοινωνικά δικαιώματα με παράλληλη οικονομική εξαθλίωση αποτελούν παραπλάνηση. Οικονομική ευμάρεια ή θεσμοί συμμετοχής με ταυτόχρονη οικολογική κατάρρευση ή πολιτιστική αλλοτρίωση οδηγούν σε απώλεια των δυνατοτήτων μας για βελτίωση των συνθηκών ζωής. Η ανάπτυξη δεν είναι μόνο ζήτημα οικονομικό - ποσοστικό. Είναι θέμα που καθορίζεται και από πολιτικά και πολιτιστικά στοιχεία. Αρνούμαστε γι' αυτό συντεχνιακές λογικές και οικονομίστικα αιτήματα. Στηρίζουμε μακροπρόθεσμες συνολικές λύσεις.

Κεντρική επιδίωξή μας σε όλες τις λύσεις που προωθούμε είναι να εξασφαλίσουμε την ελεύθερη ανάπτυξη των ικανοτήτων του κάθε ατόμου, να διευρύνουμε τις δυνατότητές του, να δημιουργήσουμε νέες ευκαιρίες πρωτοβουλίας και δράσης ώστε η ζωή του να χαρακτηρίζεται από λιγότερη αλλοτρίωση, εκμετάλλευση ή καταπίεση. Με τον τρόπο αυτό θα διευρύνουμε και τις δυνατότητες της ελληνικής κοινωνίας για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της εξέλιξής της, να προσαρμοστεί δημιουργικά, να χαράξει νέες κατευθύνσεις. Με τον τρόπο αυτό ο σοσιαλιστικός εκσυγχρονισμός θα γίνει πράξη.

Το πρόγραμμά μας οφείλει να αλλάξει την κοινωνία του σήμερα. Το πρόγραμμά μας δεν μπορεί να είναι μια άσκηση που αγνοεί τις νομοτέλειες της οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης, τους περιορισμούς της διεθνούς διασύνδεσής μας, τις δομές της κοινωνίας μας, τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Η αταξική κοινωνία δεν είναι ούτε σήμερα, ούτε αύριο εφικτή. Τόσο η εξαρτημένη εργασία, η πολύπλευρη κρατική δραστηριότητα και η ένταξή μας σε ένα ανταγωνιστικό προς εμάς διεθνές περιβάλλον θα αποτελούν την πραγματικότητα της κοινωνίας μας. Η προοπτική μας, όσο μένει σε ένα εξωπραγματικό βάθος, είναι άχρηστη. Πρέπει να την κατεβάσουμε στο επίπεδο του εφικτού. Πρέπει να

αναγνωρίσουμε τους εγγενείς περιορισμούς για να τους εξουσιάσουμε στο μέτρο του δυνατού και να δημιουργήσουμε νέους χώρους ελευθερίας. Αυτό δεν αποτελεί νομιμοποίηση του υπάρχοντος αλλά εκλογίκευση της δράσης μας. Έτσι θα αντικατασταθούν οι μη εκπληρώσιμες αναμονές με ένα σοσιαλισμό πράξης, ο καταναγκασμός των δογματικών λύσεων με ένα σοσιαλισμό ελευθερίας, οι διαψευδόμενες προσμονές με ένα σοσιαλισμό ελπίδας.

Με ποιες δυνάμεις θα πραγματοποιήσουμε το πρόγραμμά μας; Με την εργατική τάξη όπως ήθελε η αρχική θεωρία. Δεν στηρίζουμε την πραγματοποίηση του προγράμματός μας σε μια μόνο τάξη ή σε μια μόνο ομάδα, αλλά σε μια όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμαχία κοινωνικών δυνάμεων. Η πραγματοποίηση του οράματός μας απαιτεί την ευρύτερη δυνατή κοινωνική συναίνεση.

Η σοσιαλιστική προοπτική οφείλει να ενώσει όλες τις δυνάμεις της εργασίας. Πρωταγωνιστές και σύμμαχοί της είναι όλοι εκείνοι που με την καθημερινή δουλειά τους προσπαθούν να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους.

Η σοσιαλιστική προοπτική οφείλει να ενώσει όλες τις δυνάμεις της διαμαρτυρίας και κοινωνικής μεταβολής. Πρωταγωνιστές και σύμμαχοί της είναι όλοι εκείνοι που ζουν καταπιεσμένοι και αλλοτριωμένοι από το σύστημα: οι μειοψηφίες, όσοι σκέπτονται διαφορετικά, εκείνοι τους οποίους αποδιώχνει ο τρόπος παραγωγής.

Η σοσιαλιστική προοπτική οφείλει να ενώσει ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης, όσους δημιουργούν και πιστεύουν στον καθοριστικό ρόλο των ιδεών στη διαμόρφωση της κοινωνίας μας.

Κλείνοντας θέλω να τονίσω ορισμένα βασικά στοιχεία της δράσης μας.

Καθοριστικό στοιχείο της δράσης είναι η ανάλυση και διερεύνηση των στοιχείων που επηρεάζουν την κοινωνική - οικονομική - πολιτική εξέλιξη, η κριτική θεώρησή τους, η εφαρμογή της γνώσης που αντλείται μ' αυτόν τον τρόπο. Η σοσιαλιστική πολιτική λαμβάνει συνεχώς υπόψη της τη μεταβολή του κοινωνικού περιβάλλοντος και ανανεώνεται με τις εμπειρίες που προκύπτουν από αυτή. Ο δρόμος προς το σοσιαλισμό προκύπτει από το διάλογο και την αντιπαράθεση ιδεών, την συνεχή αναζήτηση, από τον πειραματισμό και την αυτοκριτική. Ο δρόμος προς το όραμά μας είναι το περιεχόμενο του ίδιου του οράματός μας.

Μια παράταξη που αγωνίζεται για ορισμένη διαμόρφωση της κοινωνίας χρειάζεται ηθική αντίληψη για να στηρίξει ιδεολογικά την κοινωνική - οικονομική δομή που επιδιώκει. Ιδιαίτερα η Αριστερά χρειάζεται σήμερα ηθικές αρχές για να δώσει στον άνθρωπο υπόσταση και ελπίδα. Χωρίς ηθική παραμονεύει καθημερινά η εύκολη ιδεαλιστική λύση η κάθε ενέργεια να κρίνεται μόνο με βάση τις όποιες δικαιολογίες προβάλλονται. Σημαντικό όμως είναι το τι πράττει το άτομο και όχι το τι ανακοινώνει ως πρόθεσή του.

Η ηθική λειτουργεί με το να δίνει εντολές προς τα άτομα ώστε να μετατρέπουν το περιεχόμενό της σε συγκεκριμένη συμπεριφορά. Η διαπλαστική λειτουργία την καθιστά μέσο πολιτικής αναμέτρησης και οργάνωσης της κοινωνίας.

Η απαίτηση για ηθική συμπεριφορά αποτελεί επιταγή προς τον πολίτη για δραστηριοποίηση, πρόσκληση προς το άτομο να συμβάλει στην μετεξέλιξη της κοινωνίας και να μη μένει θεατής στο περιθώριο. Η απαίτηση για ηθική συμπεριφορά αποτελεί επίσης εντολή προς το Κίνημά μας. Η σοσιαλιστική παράταξη πρέπει με την ιδεολογία και την πρακτική της να προάγει καθημερινά τις αρχές της, να εκπαιδεύει την κοινωνία στη δημοκρατία, στην

ελευθερία, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην κοινωνική αλληλεγγύη. Δεν επιτρέπεται να αδιαφορεί για τις πρακτικές των στελεχών της και τα πρότυπα που καθιερώνουν με το παράδειγμά τους. Αλλιώς συντείνει στη διατήρηση των δομών που θέλει να ξεπεράσει. Αλλιώς ενισχύει την απάθεια, τον αμοραλισμό και τον ατομισμό της εποχής μας.

Χρειάζεται τέλος ένας διαφορετικός τρόπος επικοινωνίας. Ακόμη και τα καλύτερα προγράμματα παραμένουν εξαγγελίες χωρίς συνέχεια αν δεν καταφέρουμε να προκαλέσουμε την προσοχή, να συγκινήσουμε, να κινητοποιήσουμε. Σήμερα όταν πληροφορίες και μηνύματα κατακλύζουν τον πολίτη, όταν η αντίληψή του για τα προβλήματα συνδέεται με τις εικόνες της τηλεόρασης, όταν του προσφέρονται σωρεία από στοιχεία για να διαπιστώσει αν συμπίπτουν λόγια και έργα, ο λόγος μας δεν μπορεί να είναι ξύλινος και η πληροφόρησή μας να στηρίζεται στις μαζικές συγκεντρώσεις. Τα μπαλόνια, οι πλαστικές σημαίες, οι λόγοι από το μπαλκόνι δηλώνουν ένα πρόσωπο, αλλά όχι την ουσία της ταυτότητάς μας. Αυτή η ουσία ενδιαφέρει τον πολίτη και αυτήν πρέπει να του μεταφέρουμε. Διαφορετικά θα διαπιστώνουμε μοιρολατρικά ότι άλλαξαν οι συνθήκες, ότι οι εξελίξεις δεν μας ευνοούν, ότι ο σοσιαλισμός έχει πρόβλημα. Το πρόβλημα όμως θα έγκειται σε μας. Γιατί εμείς δεν θα θέλουμε να αντιληφθούμε, να σκεφτούμε, να δημιουργήσουμε.